

Актуален ли е днес първият учебник по Гражданско учение на Никола Станев от 1894 година и защо?

Ния Йончева, *Национална Търговска Гимназия, гр. Пловдив*

„Който има права, той трябва да има и задължения.“

Учебникът по Гражданско учение на бележития учител, просветен деец, историк, общественик и участник в няколко войни, Никола Станев е уникално явление в българската образователна система. Този учебник изпреварва времето си и по най-добрия начин отговаря на нуждите на младата българска държава.

Систематично, подробно, с множество примери авторът поднася на читателите необходимото познание на разбираем език. Това, което има за цел не само да ги направи добри и образовани хора, но и пълноценни граждани на българското общество.

В своя учебник ерудираният историк започва от частното /семейството/ и стига до общото /държавата/ като акцентира върху необходимостта да се разбере, че каквито са хората в частност и в семействата си, такава ще бъде и държавата. Подобно на Аристотел, който смята, че човекът е „социално животно“, Станев се стреми да покаже, че човек не може да съществува пълноценно извън своя социум, имайки в него определени права и задължения. В този смисъл цитатът *„Който има права, той трябва да има и задължения“* за мен е крайгълният камък за всяко едно общество. Никола Станев подчертава тази особена важност, за да могат да разберат читателите как трябва да функционира обществото, в което личното и общественото благо трябва да съвпадат в най-висша степен. Авторът явно отлично познава теорията за обществения договор /Хобс, Джон Лок, Жан-Жак Русо/ и полага големи усилия да я представи синтезирано и достъпно на своите читатели. Той изтъква, че правата гарантират на човека сигурност и добруване, защото те обхващат всички нужди на обществото. Условието е това добруване да не засяга само тях или някои от тях, а всички членове на обществото. За да е възможно обаче това, всеки гражданин трябва съвестно да изпълнява своите задължения според възможностите си и по най-добрия възможен начин.

Историкът прави интересното заключение, че „задължения без права имат само робите“. Той ясно разграничава гражданските и политическите права като много подробно разяснява какво обхващат те и какво е тяхното значение за функционирането на държавата. Към задълженията авторът причислява готовността да се жертва собствения живот и материални придобивки в защита на отечеството, спазване на законите, плащане на данъците, опазването на обществените неща/обществената собственост.

В днешно време голяма част от българското общество смята, че има само права, но не и задължения. Опазването на обществената собственост се възприема като нещо маловажно, плащането на данъци се определя като „неизбежно зло“, а не като финансовият ресурс, който гарантира нормалното функциониране на една държава. Законите, тяхното спазване и прилагане често не отразяват обществения интерес. Теми като защита на отечеството, патриотизъм често се negliжират и не са в центъра на обществения фокус. В настоящия момент човек живее с усещането, че държавата му е чужда. Вместо да осъзнае, че правата не се подаряват, те се извоюват и отстояват, както и това, че те са свързани винаги със съответните задължения. Познавайки правата и спазвайки задълженията си, човек ще повиши не само собственото си благосъстояние, а това на цялото общество.

Именно поради тези причини учебникът на Никола Станев е не просто актуален, а жизнено необходим на българското общество. Отделни параграфи като тези за държавния глава и формата на управление вече не са актуални, но са интересни от историческа гледна точка и като база за сравнение с тези в настоящия момент. Впечатляващи са параграфите **Отечеството трябва да е свободно и Патриотизъм**, но най-голямо възхищение събуди в мен параграфът **Любов към другите народи**. Любопитно е да се подчертае, че това е написано само няколко години след войните, които българският народ води за освобождението си и своето съединение. Това показва висшата форма на хуманизъм и любов към ближния, които Никола Станев залага като непреходни ценности в своето гражданско учение. Това е една от причините да определим този учебник като изпреварил времето си.

Учебникът на „просветителя с възрожденски традиции“ /както го определя проф. Дуйчев/ ме накара да осъзная важността на гражданското образование в моя път на млад човек, който ще бъде изправен пред множество житейски избори. Получих отговор на много въпроси, които са ме вълнували, но които до този момент са оставали без задоволителен отговор. Разбрах колко е важно отделният гражданин да се интересува от всичко, което се случва в държавата, както и да проявява активна гражданска позиция по различни въпроси.

За съжаление днешните учебници по гражданско образование са фактологични, безинтересни, непатриотични, предизвикващи досада, а не желание да се прочете всяка следваща страница, както беше при учебника на Никола Станев. Те трябва да си поставят за цел да запалят искрата на познанието у младите хора, желание да искаме да прочетем повече, за да сме готови за предизвикателствата на новото време.

130-годишният учебник по Гражданско учение на Никола Станев е изключително актуален и може да бъде сравнен с къс „самородно злато“, в което авторът е вложил душата си и желанието не само да образова, но и да въздигне българския народ. Ето защо това съкровище трябва да се съхранява грижливо и разпространява старателно. За мен лично Никола Станев е визионер за много поколения напред. Той е оставил диря, която ние днес трябва да следваме, за да сътворим своето ново чудо.